

DRD. FERENCZI SÁNDOR

**Az erdélyi egyházmegye
római katolikus papsága által tett
alapítványok a dualizmus korában**

Foundations of Roman Catholic Priests in the Transylvanian Diocese during the Period of the Austro-Hungarian Dualism: The study deals with the priorities of those Roman Catholic priests who made foundations between 1870–1915 in order to assist different fields of cultural activity or works of charity. The sources that are being investigated are to be found in the Archives of the Archdiocese of Alba Iulia (Gyulafehérvár) and witness that in the above mentioned period 29 foundations belonged to Catholic priests (21 for scholarships, 8 for other purposes). Analysing in detail each foundation we can conclude that they were primarily meant for the formation of a Catholic elite stratum able to defend Christian values against the ideas of liberalism.

Keywords: Roman Catholic Church, Foundations, Roman Catholic priests

A gyulafehérvári érsekség levéltárában az *Alapítványok alapítólevelei 1759–1929, II. 3/c., 1. dobozában*¹ található alapítványi ügyiratok vizsgálata alapján szeretném bemutatni azt, hogy az egyházmegye alapítványt tevő papjai számára a dualizmus korában melyek voltak az anyagi támogatásra érdemesnek tartott területek. A levéltári anyag, a világiak alapítványai között, ennek a kornak 29, papok által tett alapítványa ügyiratait is tartalmazza. Ezek közül 21 ösztöndíj alapítvány a fennmaradó 8 pedig más célokat szolgált. Az általam vizsgált alapítványok ügyiratainak nyilvántartása az Erdélyi Római Katolikus Státus hatáskörébe tartozott.

Az alábbi táblázatban az egyes papokhoz kapcsolódó alapítványokat (betűrend szerint), ezeknek alapítási évét, valamint az alapítvány tőkét képező összeg nagyságát közlöm:

¹ A továbbiakban: GyÉL, II. 3/c., 1. doboz

Sor	Az alapítvány címe ²	Éve	Nagysága
1.	Antal József féle csikmenasági róm. katolikus szegény alap	1912 ő. ³	200 k. ⁴
2.	Antalfy Ferenc-féle alapítvány	1873 vv. ⁵	18 ft. ⁶
3.	Balogh Ignác finevelői ösztöndíj alapítványa	1901	4.000 k.
4.	Barcsa Elek gelencei plébános alapítványa	1870 v. ⁷	1.850 ft.
5.	Baróthi Keserű Mózes ösztöndíj alapítványa	1873 v.	9.121 k.
6.	Bilinszky Lajos alapítványa	1915	92.654 k.
7.	Biró Béla alapítványa	1905 vv.	2.600 ft.
8.	Both Ferenc családi alapítványa	1905 v.	2.000 k.
9.	Both Ferenc ösztöndíj alapítványa	1897	kötvény ⁸
10.	Búzás Mihály finevelői ösztöndíj alapítványa	1891	2.000 ft.
11.	Dr. Balázs Endre finevelői ösztöndíj alapítványa	1909	6.000 k.
12.	Dr. Újfaluzy József apátkanonok ösztöndíj alapítványa	1908 v.	10.000 k.
13.	Dr. Fejér Gerő karácsonyfa alapja	1911	1.000 k.
14.	Fülöp Alajos finevelői ösztöndíj alapítványa	1894	3.000 ft.
15.	Imets apátkanonok alapítványa	1911 vv.	1.000 k.
16.	Jung Cseke Lajos alapítványa	1893	50 ft. ⁹
17.	Kiss Gusztáv Mária Theresia szobor fenntartási alapítvány	1909	kötvény ¹⁰
18.	Kovács Ferenc apát-plébános alapítványa	1893	100 ft.
19.	Kovács Ferenc ösztöndíj alapítványa	1899 v.	2.000 ft.
20.	Miklós Albert alesperes-plébános alapítványa	1911 v.	6.000 k.
21.	Pap János ösztöndíj alapítványa	1902 v.	2.000 k.
22.	Péterffy József finevelői ösztöndíj alapítványa	1881	5.229 ft.
23.	Szöcs János vágási plébános alapítványa	1894	kötvény ¹¹
24.	Szöts Imre csikszentkirályi nyug. lelkész ösztöndíj alapítványa	1889 v.	ingatlan ¹²
25.	Szöts János-féle ösztöndíj alapítvány	1915	3.000 k.
26.	T. Darvas János finevelői ösztöndíj alapítványa	1896	3.000 ft.

² Az alapítványok *címét* az alapító vagy az alapítványt kezelő hivatal határozta meg.

³ ö.: törvényes öröklés éve

⁴ korona

⁵ vv.: a végrendelet végrehajtásának éve

⁶ forint (Néhány *alapítólevél* az adományozott pénzösszeg nagyságát nemcsak forintban, hanem az ennek megfelelő koronában is megadja. Ezek alapján 1 forintnak 2 korona az értéke.

⁷ v.: a végrendelet megírásának éve

⁸ Az alapítványtevő Both Ferenc 1896. szeptember 24-én az *Első biztosító intézet katonai szolgálat esetére* nevű biztosító intézetnél 1332 korona 9 fillér értékben kötvényt *váltott*. GyÉL, II. 3/c., 1. doboz, 2925/1897. sz.

⁹ Az összeget 1897-ben 200 koronára egészítette ki.

¹⁰ 100 korona értékű *magyar járadék kötvény*. GyÉL, I. 3/c doboz, 74/1914. sz.

¹¹ 3 darab osztrák vörös kereszt egyleti, 3 darab magyar szentkorona országainak vöröskereszt egyleti kötvénye.

¹² Halála után a földterületeinek az eladásából hozzanak létre alapítványt.

27.	Takó János ditrói főesperes-plébános ösztöndíj alapítványa	1902 ¹³	6.000 k.
28.	Terézvárházi Prokupek jubileumi jutalmi alapítvány	1907	100 k.
29.	Terézvárházi Reinisch alapítvány	1871 v.	3.000 ft.

A táblázatban szereplő alapítványok a létrejöttüket végrendeleteknek, egy-egy pap életében történt nevezetes eseménynek, vagy egyszerűen jótékony célú adománynak köszönhetik. Jung Cseke Lajos,¹⁴ Balogh Ignác,¹⁵ Takó János,¹⁶ Prokupek Sámuel¹⁷ 25 éves papi jubileumuk alkalmából tettek alapítványt. Kovács Ferenc marosvásárhelyi apátplébános *kegyeletének céljából a székelyudvarhelyi róm. kat. internátus javára*¹⁸ létesített alapítványt. Dr. Fejér Gerő státsi előadó, volt gyulafehérvári fiúnevelő intézeti régens, *tíz és félévi régenség után Kolozsvárra távozva azon megható családias kaaácsonyfa ünnepély emlékére, melyet a karácsonyi ünnepekre hazakészülő gyulafehérvári finevelő intézeti növendékek és volt előljárói számára búcsúztatóul rendeztek, az intézettől való megválás nehéz érzelmeinek hatása alatt 1000 koronát...tett le Karácsonyfa alap címén.*¹⁹ Kiss Gusztáv tiszteletbeli kanonok,

¹³ Takó János az alapítvány létesítését 1902-ben határozta el, de a fenti pénzüsszeget csak 1909. július 6-án *fizette be a kolozsvári m. k. adóhivatal – mint ezidőszerinti erdélyi róm. kath. alapítványi pénztintézetbe.* GyÉL, I. 3/c doboz, 2813/1909. sz.

¹⁴ Székelyudvarhelyi apát, főesperes-plébános. GyÉL, I. 3/c doboz, 157/1913. sz.

¹⁵ Gyulafehérvári gimnáziumi, majd teológiai tanár. Ezt követően csikrákosi, nyújtódi, végül szárazpataki plébános. GyÉL, I. 3/c doboz, 436/1930. sz.

¹⁶ Szentszéki tanácsos, gyergyói főesperes, ditrói plébános. GyÉL, I. 3/c doboz, 2813/1909. sz.

¹⁷ Tiszteletbeli pápai kamarás, terézvárházi igazgató. GyÉL, I. 3/c doboz, 75/1914. sz.

¹⁸ GyÉL, I. 3/c doboz, 163/1913. sz.

¹⁹ Az alapítólevél szerint ennek az összegnek a kamataiból a gyulafehérvári *finevelő intézetben* minden évben karácsonyfát állítanak, és amennyiben ennek a költségei nem merítenék ki a kamat jövedelmét, a maradék összeget a szegénysorsú gyerekek megsegítésére fordítják. GyÉL, I. 3/c doboz, 42/1912. sz.

a nagyszebeni orsolyák zárdájának nyugdíjas gyóntatója is egy ünnepi esemény kapcsán hozott létre alapítványt.²⁰

Az alapítványtevők közül magasan kiemelkedik Bilinszky Lajos, aki Nagyszebenben jelentős egyházi intézményeket hozott létre, és nem elhanyagolható az irodalmi munkássága sem.²¹ Nagyszebenben, 1915. augusztus 25-én megírt *Alapító levelében* többek között az alábbiakat írta: *Isten dicsőségére, a mindenkor segítő szent Szűz tiszteletére és halhatatlan lelkem üdvösségére elhatároztam, hogy becsületes munkámmal, még pedig nagyobbrészt irodalmi működésemmel szerzett, valamint megtakarított filléreimet szenvedő embertársaim javára fordítom...Isten és a bold. Szűz segítségébe vetett bizalommal Sepsiszentgyörgyön apácák vezetése alatt álló és leányiskolával összekötött róm. kat. leányárvaházat alapítok... 1. Az árvaház címe: „Sancta Maria” leányárvaház és nevelőintézet. 2. Célja: Szegény, teljes vagy félárva leányok valláserkölcös felnevelése és a katolikus leánynevelés, tanítás...Az árvaházba felvehető magyar honos, erdélyrészi illetőségű, törvényes*

²⁰ Az alapítólevelét szerint a terézárvaházi Mária Terézia szobor leleplezése alkalmával egy 100 Korona névértékű magyar járadékkötvényt tett le, azon rendeltetéssel, hogy annak kamatai a Mária Terézia szobor fenntartására fordítassanak. GyÉL, I. 3/c doboz, 74/1914. sz.

²¹ Született Kolozsváron, 1868. január 2-án. A gimnáziumot Kolozsváron és Gyulafehérváron, teológiai tanulmányait Bécsben (1887–1890) a Pázmáneum növendékeként végezte. Psz: 1890. júl. 16. Szolg: felszentelése után Brassóban kp. és hittan. 1893: Nagyszebenben a ferences nővérek intézetének az igazgatója. 1915: szebeni prépost, 1933: pápai prelátus. †Kolozsvár, 1940. dec. 7. Művei: Nagyszebenben az ő nevéhez fűződik annak az épületegyüttesnek a felépítése, amelyben helyet kapott az óvoda, elemi leányiskola, polgáriskola, tanítóképző, kereskedelmi iskola és polgáriskolai tanárképző, és az ezekhez kapcsolódó intézeti bentlakás, valamint a szerzetesnővérek és a személyzet részére szolgáló lakások. FERENCZI Sándor: *A gyulafehérvári (erdélyi) főegyházmegye történeti papi névtára*. Budapest – Kolozsvár 2009. 186. Lásd bővebben: BOROS Fortunát: *Bilinszky Lajos*, in: *Erdélyi katolikus nagyok*. Szerk. BÍRÓ Vencel – BOROS Fortunát. Kolozsvár 1941. 182–186.

*házasságból származó róm. kat. vallású, testileg és szellemileg ép, teljesen árva vagy félárva leány. 6 éves korától 14 éves koráig lehet az árvaház növendéke. Erre a célra összesen 92.654 koronát áldozott, azzal a kikötéssel, hogy a majdani árvaházba a növendékeket életében az alapító, halta után a mindenkori erdélyi püspök veszi föl a főnöknő ajánlatára.*²²

A fentebb említett 21 ösztöndíj alapítványt, annak alapján, hogy ezek kiket illetnek, három csoportba sorolhatjuk: 1. Elsősorban rokonok részére (9 alapítvány). 2. Csak rokonok részére (6 alapítvány). 3. Nincsen említés rokonokról (5 alapítvány). Miklós Albert oláhláposi plébános például 1911. december 14-én kelt végrendeletében azzal a kikötéssel tett alapítványt, hogy ennek kamataiból a rokonai közül *valamelyik jó viseletű és jó tanuló fiú, a csíkszeredai főgimnáziumban, illetőleg szemináriumban a középiskolát tanulhassa és felsőbb iskolákat is azután végezhesse. Ha a rokonok között alkalmas fiú nem található, akkor is valamelyik tusnádi névrokon vagy más tusnádi jó fiúnak adassék a fundatio.*²³ Fülöp Alajos volt gimnáziumi tanár, majd különböző helyeken plébános, miután meghatározta az ösztöndíj elnyerésére jogosult rokonai körét, hozzáteszi: *ezek hiányában pedig csíkmegyei székely származású legszegényebb és legjobb tanuló róm. kat. vallású ifjak jogosultak a tanulmányi ösztöndíjra.*²⁴ Péterffy József, aki az 1848–49-es szabadságharc idején beállt Gál Sándor ezredes zászlóaljához, majd ennek vérbefojtása után *hosszú bujdosás után hazakerült, egy darabig Csíkrákoson coadjutor, majd 1857-ben Csikmadarason plébános, majd főesperes,* alapítványa a csíksomlyói szemináriumban tanuló három rokon fiú számára biztosított tanulási lehetőséget.²⁵ Imets Fülöp Jákó a

²² GyÉL, I. 3/c doboz, iktatószám nélkül.

²³ GyÉL, I. 3/c doboz, iktatószám nélkül.

²⁴ GyÉL, I. 3/c doboz, 436/1930. sz.

²⁵ *Ezen alapítványra három ifjú vétetik fel, és pedig kettő az alapító egész és fél testvérétől leszármazó róm. kat vallású ifjak közül.* GyÉL, I. 3/c doboz, 436/1930. sz.

Szent Mihályról nevezett rudinai apát, *erdélyi fehérvárt székeskáptalani éneklőkanonok ki az 1870. évtől 1891. évig a csíksomlyói róm. kat. főgimnázium igazgatója* volt, végrendeletének 9. pontjában ezeket írja: *1000 koronát hagyományozok, melynek kamatai 2–3 internátusi rokon ifjú közköltegeinek fedezésére fordítandók.*²⁶ Takó János ditrói plébános alapítványában nem a rokoni kötelék irányadó, hanem az, hogy az alapítvány kamataiból részesülő legyen ditrói születésű szegénysorsú, római katolikus vallású, jeles tanuló és jó magaviseletű székely ifjú. Továbbá meghagyja, hogy az ösztöndíj alapból részesülő *a marosvásárhelyi róm. kat. finevelő intézetben* lakjon, és itt is részesüljön ellátásban.²⁷ Szócs János vágási plébános alapítványa is a plébániájához tartozó települések (Béta, Dobó, Vágás) ifjainak biztosított ellátást a székelyudvarhelyi római katolikus fiúnevelő intézetben.²⁸ Both Ferenc plébános alapítólevelében megemlíti, hogy 31 évi szárhegyi plébánossága ideje alatt nem fáradt eredménytelenül azért, hogy hívei gyermekei *árva és más felsőbb intézetekben is elhelyezést nyerjenek*. Alapítványa azokat a szárhegyi római katolikus vallású, szorgalmas, jómagaviseletű fiatalokat segíti, akik a legjobb iskolai bizonyítványt mutatják be, és akiknek szülei *kevésbé képesek a maguk erejéből az iskoláztatás költségeit fedezni.*²⁹ Szóts János tiszteletbeli főesperes, alsóporumbáki plébános, az alapítólevelében csupán annyit kért, hogy *egy vagy két római katolikus vallású, szegény sorsú, jómagaviseletű és legalább jó előmenetelű ifjú* nyerje el az alapítványa ösztöndíját.³⁰

Az alapítólevelekben tettenérhető az alapítványtevőknek a felekezeti oktatást kikezdő korszellemmel szembeni ellenállása. Ugyanakkor arra is gondoltak, hogy egy oktatási intéz-

²⁶ GyÉL, I. 3/c doboz, 26/1914. sz.

²⁷ GyÉL, I. 3/c doboz, 2813/1909. sz.

²⁸ GyÉL, I. 3/c doboz, 162/1913. sz.

²⁹ GyÉL, I. 3/c doboz, 2925/1897. sz.

³⁰ GyÉL, I. 3/c doboz, 2225/1915. sz.

mény esetleges megszűnte esetén mi is történjen az általuk tett alapítvány tökéjével.³¹ Az aggodásuk jogos volt, mivel a korszak első felében a felekezeti oktatás a támadások kereszt-tűzében állt. Egyházmegyénk püspökei, Magyarország püspökeivel együtt, ennek megmentése érdekében kemény harcot vívtak. Fogarasy Mihály püspök (1865–1882) például körleveleiben ezzel a témával foglalkozik a legtöbbit, hiszen a kiegyezés után érezhető liberális szellem a média segítségével Erdélyben is előidézte a hitvallásos (felekezeti) iskolahálózat gyengülését.³² Ezzel kapcsolatos a kolozsvári líceumi épületek egy részének az állam általi lefoglalása is. Az 1869-i papi közgyűlés *határozatai és megállapításai* között szerepelt az a tény, hogy az addig lefoglalt líceumi épületekben *az egyház befolyása még a katolikus ifjakra nézve is merőben kizárattott.*³³ A középiskolákról és azok tanárainak képzéséről rendelkező 1883. évi XXX. törvénycikk 41. paragrafusa ugyan elismerte az Erdélyi Római Katolikus Státus középiskolák fenntartására vonatkozó jogát,³⁴ de a megváltozott körülmények között állami segítségre szorult. Ez pedig az állami befolyás növekedéséhez vezetett. Annak ellenére, hogy az egyház nem tudott lépést tartani az új állami iskolaalapításokkal, a dualista

³¹ Tusnádi Darvas János, volt gimnáziumi tanár, majd bácsi plébános az alapítólevelében meghagyta, hogy *ha a finevelőintézet (csíksomlyói) megszűnnék, vagy felekezeti magyar és román kat. jellegét elveszítené, az alapítványt az erd. román kat. Státus hasonló célokra fordítja az általa megállapított feltételek mellett új alapítólevél kiállításának jogával.* GyÉL, I. 3/c doboz, 436/1930. sz.

³² Vö. MARTON József: *Fogarasy Mihály erdélyi püspök élete és munkássága.* Gyulafehérvár 2005. 20.

³³ Vö. MARTON, i.m., 160.

³⁴ A Státus ekkor önerőből négy nyolcosztályos (brassói, csíksomlyói, kolozsvári, székelyudvarhelyi) főgimnáziumot, két hatosztályos (gyulafehérvári és marosvásárhelyi) nagygimnáziumot és három négyosztályos aligimnáziumot tartott fenn. BERCZKI Gyöngyvér-Tünde: *A Státus marosvásárhelyi főgimnáziumának rövid története.* 117., in: *Katolikus autonómia. Fejezetek az Erdélyi Római Katolikus Státus történetéből.* Szerk. HOLLÓ László. Kolozsvár 2007. 103–123.

korszak végéig népoktatásunk nagy százalékban mégis *hitvallásos jellegű maradt*.³⁵ Ehhez természetesen nemcsak az alapítványuk által a tehetséges fiataloknak tanulási lehetőséget biztosító papok járultak hozzá, hanem az a papság, amely az egyházközségekben a *közösítéstől* (államosítástól) megvédte a felekezeti iskolákat.

A tanulmányi ösztöndíjban részesülendő diákok ajánlásának a jogát az alapítványtevők többnyire a helyi plébánosra és az alapítólevélben megnevezett gimnázium igazgatójára bízta. Külön figyelmet érdemel az a tény, hogy az alapítványtevők a rokon ifjak tanítására tett alapítványok esetében is ezt tették. Ezáltal talán a rokonok közti esetleges nézeteltéréseket akarták kiküszöbölni. Abban az esetben, ha egy kiválasztott diák tanulmányi előmenetele *elégtelen és rossz magaviseletű* volt, akkor az ösztöndíjat – az alapító szándéka szerint – megvonták tőle.

Az alapítványok anyagi fedezetét jelentő készpénznek vagy kötvénynek a nagyságát, elhelyezésének a helyét, valamint az alapok kezelésével megbízott jogi és fizikai személy kilétét az alapítványtevő az alapítólevélben meghatározta. Az alapítványtevők az alapítvány tőkét megalapozó pénzüsszeget vagy kötvényt esetenként személyesen adták a *Státus Igazgatótanácsának*,³⁶ vagy befizették *Az erdélyi egyházmegye központi alapítványi pénztár és számvevőszékhez*.³⁷ Legtöbb

³⁵ Vö. SALACZ Gábor: *Egyház és állam Magyarországon a dualizmus korában 1867–1918*. München 1974. 70.

³⁶ Például Fülöp Alajos 3000 koronát készpénzben adott át 1894. júl. 9-én az Erdélyi Róm. Kat. Státus Igazgatótanácsának *az erd. róm. kat. Státus ösztöndíj alapjában történő kezelés céljából*. GyÉL, I. 3/c doboz, 436/ 1930. sz.

³⁷ Ennek a szabályzata 1901-ben készült el, és Majláth Gusztáv Károly püspök 1902. aug. 31-én hagyta jóvá. A szabályzat első paragrafusa értelmében *azon alapok és alapítványok, melyek az erdélyi egyházmegye Közvagyonát képezik, s püspöki megbízás folytán eddig a Káptalan egyes tagjai által elkülönítve kezeltettek, egy közös vagy központi pénztárban egyesítetnek oly formán, hogy mindenik alap és alapítványnak saját*

esetben azonban jelezték, hogy ezek hol és milyen pénzintézetekben, illetve biztosító társaságoknál találhatóak. Erdélyben az adott korszakban több pénzintézet is működött. Az alapítványtevők pénzüket ezek valamelyikében kamatoztatták. Ilyen volt például a *Brassó Népbank Részvénytársaság*, a gyulafehérvári, szászvárosi és a székelyudvarhelyi *Takarékpénztár*, a nagyszebeni *Albina Bank*. Both Ferenc szárhegyi plébános pedig végrendeletileg meghagyta, hogy halála után az *Adria biztosító társulat*nál található 2000 korona nagyságú életbiztosítását képező összegből a Státus létesítsen ösztöndíjalapot.³⁸ Szöcs János vágási plébános 3-3 *Osztrák vöröskereszt egyleti* és *Magyar szentkorona országainak vöröskereszt egyleti* kötvénye képezte az általa létesített alapítvány tőkéjét. Az így létrehozott alapítványok és tőkéjüknek jelentős hányada az első világháború és az ezt követő határmódosítás következtében megszűnt. Hat olyan ösztöndíj alapítványt találtam az általam vizsgált levéltári anyagban, amelyeket egyháziak alapítottak 1881–1909 között, és még 1930-ban is rendelkeztek anyagi fedezettel.³⁹

A papok által létesített alapítványi ügyiratok alapján megállapíthatjuk, hogy az alapítványtevők jelentős hányada papi életének nagyobb részét nem a lelkipásztori munkában töltötte. A huszonegy papból (kettőnek 2–2 alapítványa volt) ötön voltak olyanok, akik csak lelkipásztorok voltak, minden

vagyon és ennek évi jövedelme egy fő- vagy törzskönyvben külön-külön is folyton nyilvántartva legyen... GyÉL, I. 3/c doboz, 2500/ 1901. sz.

³⁸ GyÉL, I. 3/c doboz, 302/1909. sz.

³⁹ A már említett Fülöp Alajos alapítványának a tőkéje 1930-ban: 4 %-os magyar koronajáradékkötvényben 4850 lej; 6 %-os hadikölcsönkötvényben 1175 lej; 5 és ½ %-os hadikölcsönkötvényben 175 lej, takarékbetétben 30 lej, összesen 6230 lej, mely a kolozsvári kereskedelmi bank 5592. sz. bkönyvében kezeltetik. GyÉL, I. 3/c doboz, 436/ 1930. sz. – Dr. Balázs Endre papnevelőintézeti rektor, pápai kamarás 1909-ben tett 6000 koronás ösztöndíj alapítványának a tőkéje 1930-ban: öt és fél százalékos hadikölcsönkötvény 7000 lej, a gyulafehérvári hitelszövetkezetben 263 lej 18 bani, összesen vagyon 7263 lej 18 bani. GyÉL, I. 3/c doboz, 436/ 1930. sz.

más hivatali beosztás nélkül. A többiek közül néhányan, mint például Keserű Mózes,⁴⁰ egy rövid kápláni időszak kivételével, nem is voltak lelkipásztorok. Mások pedig valamely más megbízatás után (pl. gimnáziumi tanár, intézeti régens) később plébánosi minőségben működtek, vagy ismét mások a lelkipásztori teendők mellett ellátták a főesperesi teendőket is. Az egyházi beosztásuk, hivataluk után járó nagyobb javadalmazásuk is hozzájárult ahhoz, hogy anyagi javaikból másoknak is juttassanak. Ebben pedig példát mutatott ennek a korszaknak az egyházmegye élén álló három egymást követő püspöke.⁴¹ Kevés kivételével, munkálkodásuk elismerésének a jeléül, valamilyen egyházi kitüntetésben is részesültek.

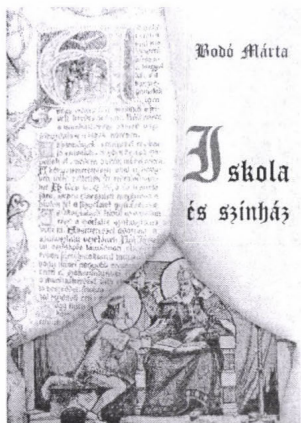
Összegzésként meg kell említenünk azt, hogy a dualizmus korát megelőző századokban az egyháziak által támogatott diákok elsősorban a papi pályára készültek, a papi utánpótlást biztosították. Most a szekularizáció és a liberalizmus hatására,⁴² talán kimondatlanul, a papság jelentős hányada ráébredt arra, hogy szükséges egy világiakból álló római katolikus értelmiségi réteg formálása, hogy a megváltozott társadalmi körülmények közepette a katolicizmus, a keresztény értékek védelmét ők is felvállalhassák. Amit meg is tettek. Talán vitatkozni lehet azon, hogy az alapítványtevő papságnak az

⁴⁰ Született Baróton, 1801. augusztus 10-én. Psz: 1825. ápr. 10. Szolg: Marosvásárhelyen kp. és tan. 1827: Gyulafehérváron a pk.-i líceum tanára. 1840: csillagászati tanulmányokat végez. 1842: a Batthyaneum ig., knk. 1846: Kolozsváron gimn. ig., státusi referens. 1851–1853: Gyulafehérváron a teol. rektora. 1861: apát (B. M. V. de Kolosmonostor) és újból státusi referens. 1871. márc. 9-én arbei c. pk.-é kinevezve. †Kolozsvár, 1874. márc. 15. FERENCZI, i.m., 297.

⁴¹ Fogarasy Mihály (1864–1882), Lönhart Ferenc (1882–1897), gr. Majláth Gusztáv Károly (1897–1938), *Romániai katolikus, erdélyi protestáns és izraelita vallási archontológia*. Összeállította: JAKUBINYI György. Gyulafehérvár 2004. 32.

⁴² Például Magyarországon az államhatalom vezetői a 19. század végén liberális katolikusok, protestánsok és szabadkőművesek, akik egyformán voltak ellenségei a katolicizmus hithű formáinak, dogmáinak, és inkább kedveztek a protestantizmus szabadabb felfogásának. Vö. SALACZ, i.m., 78.

ehhez való hozzájárulása elegendő volt-e vagy sem.⁴³ Ha azonban figyelembe vesszük a püspököknek a római katolikus iskolaügy védelmében tanúsított elszánt küzdelmét, és a papságnak például az alsóbb szintű felekezeti iskolák *közösítése* elleni harcát, akkor ebben az összefüggésben e hozzájárulás, ha nem is elegendőnek, de jelentősnek nevezhető.

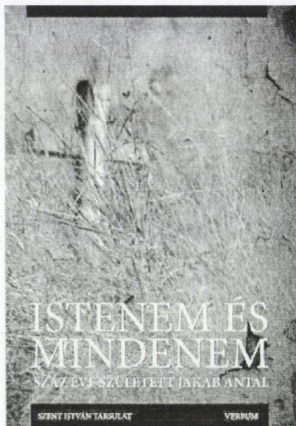

Bodó Márta: Iskola és színház. Verbum, Kolozsvár 2009

A színhjáték ma is népszerű eszköz a pedagógia, sőt a pszichológia területén. Évszázadok óta használatos a katolikus egyház által fenntartott iskolákban: a jellemnevelés eszköze, ugyanakkor a társas és szakmai, nyilvános életre szükséges felkészítés része. Segítségével a fiatalok megtanulták a szép és helyes beszédet, a jó megjelenést és a jellemes viselkedést. – E kötet a színi nevelés keresztény keretek közti megjelenését követi nyomon, elsősorban az erdélyi katolikus szerzetesiskoláknak és azok utódainak falai közti színi gyakorlatot tekinti át az iskolai színháztársaság pedagógiai felhasználása szempontjából.

224 oldal, puhafedelees, B5
Ára 25 lej

⁴³ Számításaim szerint évente körülbelül 30–40 diák tanulhatott az általuk tett alapítványok utáni jövedelmekből.

**Marton József (szerk): Istenem és mindenem.
Száz éve született Jakab Antal**

Méltó és igazságos, hogy a történészek által emlegetett „rövid huszadik század” (1914–1990) vérzivataros és embert próbáló korszakában az oly sok nehézséget átélt főpapról, dr. Jakab Antalról is megemlékezzünk. A rá emlékezés jeleként a nehéz diktatúra időszakában kormányzó főpásztor újévi szózeit és néhány beszédét adjuk itt közre. Anélkül, hogy azokról véleményt formálnánk, olvasóink figyelmét elsősorban keletkezésük körülményeire hívjuk fel. Jakab Antal püspök körleveleit és beszédeit olyan korszakban írta, amikor nemcsak a cenzúra működött teljes kapacitással, hanem a hatalom pribékjei is büntetés nélkül visszaélhettek a kényszerítés durva eszközeivel; szemtelen követelőzéseik nem ismertek határt. Egyszóval: minden és mindenki tőlük függött. A házi őrizetre kényszerített Márton Áron püspöknek megtiltották, hogy ünnepi körlevelet írjon, és azt a hívek előtt felolvassák. Leköszönő körlevele 1980. május 15-én kelt dátummal is csak azért jelenhetett meg, mert a vallásügyi osztály elvtársai – ismervén az agg püspök egészségi állapotát – „nagylelkűen” szemet hunytak. Különböznél Márton Áron a búcsúzó körlevelet csak *aláírta*, közvetlen munkatársai szerkesztették azt össze egykori írásaiból és beszédeiből. Jakab Antal püspök is csak újév alkalmával adhattott ki a hívek előtt felolvasásra kerülő ünnepi körlevelet. A püspök célszerűsége törekedett. Annak az egyháznak az ügye érdekelte és vezérelte, amelynek megyéspüspöke volt. Lehetetlen volt neki akkor teljesen megalkuvás nélkül nyilatkozni és cselekedni. A VI. Pál pápa által elrendelt békenap (január 1.) jó lehetőséget kínált a katolikus főpásztoroknak az azonos téma, a „béke” kifejtésére. Igaz, hogy az egyház hivatalos vezetői és a Krisztus-hívők a béke fogalmán egészen mást értettek, mint a kommunista pártvezérek. De a „szó” megjelenítése volt a lényeges: hogy a gyulafehérvári püspök ünnepélyesen szólhasson a papjaihoz és a hívő néphez. Dr. Jakab Antal újévi szózeit sok mindenről árulkodnak. Azok megítélését az olvasókra bízunk. Mindenképpen érdemes egészében szembesülni velük, mert rajtuk keresztül megismerkedhetünk a kommunista korszakban kormányzó és sok-sok nehézséggel küszködő főpappal. (Dr. Marton József)

Szent István Társulat–Verbum, Budapest–Kolozsvár 2010
144 oldal, 15 lej